

Observatorul

REVISTĂ DOCUMENTARĂ
CULTURALĂ-SOCIALĂ-RELIGIOASĂ.

CUPRINSUL:

- O. GOGA după izbucnirea războiului. Excel. Sa Dr. V. Traian Frențiu.
- MINCIUNI ȘI ADEVĂR. C. M.
Atitudinea unei anumite prese.
Galileu — Giordano Bruno — Șt. Dolet.
- FILOZOFIA LUI V. CONTA. De Rocchis.
Adevărurile relative.
Existența adevărului absolut.
- ȘTIINȚĂ: Calendarul St. Musta.
Problema și evoluția calendarului.
Istoricul și reformele calendarului.
- FERDINAND AL ROMÂNIEI. Principesa Marta B. bescu.
- SF. GENESIU. Comediant și martir. A. S.
- FIGURI REPRESENTATIVE. Gavril Munteanu. Dr. Em. Elefterescu
- CRONICA. Spectator.
- LITERATURĂ. Jonglorul (nuvelă) I. H.
Poemă în proză. O. Șireagu
- BIBLIOGRAFIE. A. M.
- ANUNȚ LITERAR. „Flori de crin”.

Redacția și Administrația: Beiuș. Jud. Bihor.

Abonamentul: 200 Lei pe an. Un exemplar 20 Lei.

OBSERVATORUL

REVISTĂ DOCUMENTARĂ CULTURALĂ-SOCIALĂ-RELIGIOASĂ.

Abonamentul :	Redactor responsabil :	Redacția și Administrația :
Annual 200 Lei.	IOAN TEIUȘAN profesor.	BEIUȘ jud. Bihor. Fiața Dr. Ciordaș No. 7.

Octavian Goga

după izbucnirea războiului.

de *Dr. Valeriu Traian Frențiu*
Ep. Rom. Unit al Orăzii.

BCU Doamnelor și Domnilor Cluj

Picătura de rouă de pe vârful unui firicel de iarbă, cuprinde în sine și resfrânge toată bolta cerească cu nenumăratele-i stele, oricât de mare ar fi această boltă cerească și ori cât de mică picătura de rouă.

Acesta e astăzi rolul nostru de-a cuprinde în sufletele noastre, marea și bogata activitate a Dlui O. Goga, activitate bogată de 42 ani a acestui bărbat, care împlinește al 50-lea an al vieții sale, căci deja la frageda etate de 8 ani, a făcut întâia poezie. Dar când rolul meu astăzi, nu e numai de a cuprinde și reoglinda pentru mine această activitate, ci mai ales a o resfrânge pentru Domniile Voastre și a re'nprospeta în sufletele Dvoastre, atmosfera acelu sentiment, de care e cuprins sufletul meu, — simt ca misiunea mea nu e ușoară, încercarea mea e deosebit de grea. Cu atât mai grea, cu cât trebuie și vreau să preamăresc cu cuvintele mele simple, în

1) Conferință ținută la Oradea cu prilejul sărbătorii al celor 50 de ani ai Dlui O. Goga.

proza mea săracă, pe măestrul neîntrecut al cuvântului scris și vorbit, în vers și proză.

Și dacă am luat asupra mea acest rol, nu e pentru rezultatul ce l-ași aștepta, ci pentru dragostea de care sunt pătruns, în care mă încred și care mă îndreptățește să-l îndeplinesc, chiar dacă aș simți că haina cuvântului meu apare atât de săracă pe lângă a măestrului serbătorit, ca haina păstorilor din Viflaim pe lângă haina Magilor dela răsărit. Căci acesta este Dl. O. Goga marele Mag al Viflaimului nostru românesc, care atunci, când mulți nu vedeau pe cerul națiunii noastre, decât nori întunecați ai desperării, iar unii vedeau câte odată licăriri, în lumina cărora interesele lor nu-i lăsau să creadă; el a văzut și a recunoscut steaua mântuirii noastre. A văzut-o și a pornit în urma ei, spre răsărit de unde credea că ne vine mântuirea, a arătat-o curajos tuturor cari vreau să o vadă și nu-și întorceau cu voia privirea de către ea.

Când la începutul războiului mondial, a văzut că toate neamurile Europei intră în șirul luptătorilor pentru dreptate și aduc jertfe: lacrimi, sânge și vieți; și a văzut că dreptatea noastră a Românilor din Ardeal e lipsită de apăărători, fiind chiar noi siliți să stăm cu trupurile și sângele nostru în slujba nedreptății ce ne împila de veacuri: a trecut Carpații împreună cu un alt mucenic al neamului nostru, în Regatul neutral.

Făt-Frumosul Ardealului subjugat și suferind a luat în mână toiagul pribegiei, mergând să ceară ajutor Împăratului din Răsărit, împotriva Pajurei cu două capete, care:

„Din grele vremi de grea corvadă

.....

s'a pus stăpână peste noi“

Căreia în numele Ardealului îi spune:

„Ți-am dat feciorii și bărbații

Și ți-am dat plânsul de femei,

Ți-am dat sudoarea unei nații,

Tu, Pajură, tu tot mai vrei“

(Pajura cu două capete)

Acelaș Mag a plecat după aceeaș stea: steaua izbăvirii

noastre ca neam, fiind convins despre necesitatea, ca România neutrală să între în luptă împotriva asupritorilor noștri de ieri:

Eu sunt un Mag de legea nouă,
Un biet nebun, orbit de-o stea,
Ce-am rătăcit să v'aduc vouă,
Poveștile din țara mea“.

Să aducă frașilor de dincolo:

. . . oftatul care plânge
Acolo'n satul meu din dea.,,

Și să le ducă:

„țipătul muiat în sânge
al văduvelor din Ardeal.,

(Fără țară)

cari, împreună cu întreg Ardealul, de un an întreg veghează în pragul porții:

„Incremeniți de-un tainic lanț
De un an vegheați în pragul porții
Bolnavi, ce'n frigurile morții
Vedeți un chip de dorobanț.“

(Așteptare)

Ce luptă a trebuit să dea, câte umiliri și adânci întristări a trebuit să îndure acest:

„Călător fără de țară,
Visând o nouă dimineață“

(Sângele)

sunt martore durerile cântate în volumul: „Cântece fără țară“ Căci multora de dincolo de Carpați, li se părea că colindătorii visului nostru porniră prea de grabă la drum. Nu toți vedeau încă steaua și nu toți credeau în ea.

Colindătorul ce prevestea apropierea zilei mari, care îndemna la necesitatea pregătirii și a jertfelor ce trebuiau aduse, nu era primit de toți cu dragostea și credința ce-o merita.

De acea a avut să poarte o luptă grea, până să se topească greața din sufletele celor, cari i-se părea lui că nu sar destul de îngrabă în ajutorul frașilor, a căror sol era.

Se temea că de nu vor sări în grabă :

„Atunci în ziua deslegării,
Pământul nostru abătut,
Il veți găsi în largul zării
Și'n toate unghiurile țării
Atât de gol, atât de mut.“

(„Atunci“)

Luase cu sine portretul tatălui său — al popii dela țară — ale cărui priviri pare că-l îmbărbătează să grăbească reîntoarcerea la ai săi :

Din ochii tăi mă fulger'o mustraze
O rază nouă astăzi mă'nspăimântă,
Simt cum te ceri în sat la tine, acasă“

(„Portretul“)

E greu pentru noi să retrăim amarul de durere ce i-a robit sufletul când îndurerat întreabă :

„Unde ți-e credința, unde ți-e altarul Cluj
Țară fără jertfă, țară neutrală“

și

Te-am slăvit de veacuri, ne rugăm azi ție.
Ne rugăm zădarnic, țară neutrală“.

(„Tara mea de suflet“)

Sau când prin glasul lui „Latinitatea„ întreagă „strigă din tranșee :

„Voi unde sunteți riu cumplit de patimi
Urniți-vă nu-i vremea de-a mai plânge :

.....
„Veniți Români ! Porniți-vă spre munte !
V'arată drumul morții din morminte“

.....
„Veniți, veniți . . Căci adevăr zic vouă :
Ori vă mutați hotarul mai departe,
Ori veți muri cu trupul frânt în două“

(„Latinitatea strigă din tranșee“)

Și a avut dreptate, că așa era să se întâmple prin pacea dela București, care ni-a arătat cum înțelegeau puterile centrale: „Status quo“.

Cu toate acestea accente jalnice, ne spune în „Dies illa“ :
„Eu tot nu cred în ziua de 'ngropare“.

Pentru acea s'a învrednicit să aibă parte de „ziua învierii“ dar după câtă trudă.

Când, în ziua de sfânta Maria mare, a sunat gornistul, pornește la hotare împreună cu voinicii neamului, dintre care mulți au luat cu sine și în raniță volumul „Cântecelor fără țară“, însuflețiți și fanatizați prin graiul inaripat al poeziei sale și prin imaginile răscolitoare proiectate pe scenă.

Pleacă apoi și mai spre răsărit ca prin America să ajungă în Franța, să ne câștige prieteni, și să convingă toată lumea despre dreptatea cauzei noastre.

Dar nu multă vreme rămâne:

„un om fără de țară“ Cel mai sărac de pe pământ“

căci își împlinește visul și urmează recunoștința neamului.

La marele praznic dela Alba-Iulia, ca o recunoștință a meritelor sale în pregătirea acestei zile mari a fost ales în Consiliul dirigent.

În 1919 „feciorul de popă din Rășinar, crescut cum însuși spune“ în colțul de strană, la poalele iconostasului; în misterul troparelor noastre bizantine“ e numit întâiul Ministru al Cultelor în țara nouă, să protejească și să dea imbold spre o nouă viață bisericii „care a conservat idea națională“.

La 4 Iunie 1919 e ales membru al Academiei Române și apoi la 30 Maiu 1923 în ședința festivă prezidată de însuși marele Rege „Ferdinand al izbăvirii“ își cetește discursul de recepțiune despre poetul Coșbuc.

În 1924 e laureat al premiului național. În 1926 ajunge Ministru de interne. Iar zilele acestea va fi promovată de Doctor de onoare al Universității din Cluj, care a hotărât să creeze o catedră de estetică pentru dânsul.

Între timp, înainte și după acestea date desvolta o activitate neîntreruptă ziaristică, politică și socială, adunate mai târziu în volumul „Mustul care fierbe“ în care se dovedește, cum

însuși se numește: *un onest pedagog al neamului nostru.*

Visul milenar al neamului, cântat de D-l. O. Goga s'a împlinit, devine realitate, care totdeauna chiar pentru că e realitate este mai puțin frumoasă ca visul. Și dânsul visătorul unirii văzu, că unirea noastră nu este atât de perfectă, cum o visase dânsul împreună cu pleiada luptătorilor entuziaști. „Aparatul nostru de putere și mai ales rezorturile morale ale societății noastre au pierdut din vigoarea lor“ tocmai atunci când aveam mai mare nevoie de aceasta.

El vedea după unire: „atâtea semne care legitimează cele mai serioase îngrijorări. Poporul românesc ieșit de sub patru stăpâniri deosebite, purtând influența a patru organizații de stat disparate și a patru culturi, fără puncte de înrudire. . .“ dădeau impresia „că suntem un trup deșirat și bolnav“. Și știa că „pe trupurile bolnave se ivesc de obicei paraziții“ „ca ntr'o nouă Californiă“ „Călătorii după noroc“.

Impotriva acestora, pentru ajutorarea și educarea celor buni, — luptă cu condeiful său marele pedagog ce este D-l. O. Goga. Cere re'ntronarea sufletului trecutului în vechile sale drepturi.

Negustorilor slovei tipărite le pune în față pilda de urmat: „călimara“ modestului Iosif Vulcan, „care s'ar putea zice a trasat granița noastră politică“, și generația lui Coșbuc, când „scriitorul credea în misiunea lui de reprezentant al unui neam“. Din scrisul căroră, generațiile viitoare vor învăța, că trebuie neapărat „să ai o credință ca să îți un condeiu“. Presei necinstite și învrăjbitoare de neam îi aduce muștrare prin prezentarea figurei bătrânului „gazetar de legea veche a lui Andrei Mureșan. Celor ce au pornit într'o goană nebună după mărimi deșarte, după averi câștigate pe orice cale, le desgroapă personalitatea morală a „mortului dela Tebea, care în cabinetul dela Viena respinge decorațiile Impăratului, fiindcă „nu ne-am luptat pentru jucării, — vrem drepturi, Impărate!“.

Aceasta este galleria prin care plimbă ochii sufletești ai generației noi, galleria în care stau înșirați: „profeții visurilor împlinite, ocrotitorii idealurilor realizate, generalii marilor izbânzi“, „cari au plecat discret din această lume“.

Iscusitul pedagog pune toată puterea sufletului său mare să desăvârșească din mustul care fierbe vinul curat al dragostei frățești, vinul tare al muncii comune pentru binele acestui neam.

Această mare activitate politică — socială e bogată și tot atât de importantă, dacă nu și mai importantă, ca cea din nainte de război, dar mai proaspătă în memoria noastră a tuturor.

Tocmai pentru faptul, că e așa aproape de noi, nu ne-ar fi ușor să o vedem în lumina ei adevărată, dacă nu ne-ar fi ușurată această vedere, de linia clară și consecventă: de a fi fost Dl. O. Goga și după războiu același Mag în slujba aceleași stele care este: idea națională — românismul integral.

Rolul lui însă e mai greu decât al Magilor dela răsărit, cari, dacă s'au întors la ei acasă, din pribegia lor de lungă vreme și de grele încercări, tot poporul îi aștepta cu drag și-i asculta cu încredere, căci valurile răutății și al intereselor lui Irod nu pătrundeau până la ei.

La noi însă după împlinirea visului nostru: unirea tuturor Românilor într'o singură țară, — între frații de acelaș sânge și scâlțați în apele acelorași suferințe — a început o luptă aprigă, nutrită de ură, pizmă și lăcomie.

Se pare că nouă ne sună cuvintele din cartea sfântă: „ochi au și nu văd, urechi au și nu aud“. — Ne place să ne numim creștini, dar nu voim să ascultăm de Hristos, care pentru păcătoși adevă pentru dușmanii săi a murit pe cruce, și după ce a fost răstignit, s'a rugat pentru cei ce l'au răstignit, învățându-ne să iubim chiar și pe dușmanii noștri, și să le facem cât mai mult bine. Dacă am trăi așa, atunci focul sacru al credinței în destinele mărețe ale acestui neam, ar consuma focurile mărunte ale intereselor noastre particulare.

Ori, pe lângă atât de multe prilejiuri, — ne e dat totuși să ne bucurăm de atât de puține momente de înțelegere obștească, de unire a tuturor sufletelor într'un singur gând.

Totuși acum în al 14-lea an după unire ni-e dat un astfel de moment de sărbătorire obștească, care e sărbătorirea, mai bine zis recunoașterea meritelor și aprecierea D-lui O. Goga, când tot neamul, dela cel mai mare și mai înalt reprezentant

al său, până la cel mai umil și mai mic și nevinovat copil, a știut ca într'un gând și cu un suflet să-și exprime admirația și recunoștința în fața măreției sufletului și activității lui bogate în valoare și mănoase în rezultate.

Aceasta mă face să cred, că nu și-a împlinit încă rolul întreg, oricât, activitatea obositoare i-ar da dreptul la odihnă binemeritată, nu îngrabă va avea parte de ea.

Fiindcă va fi nevoie să-și desăvârșească menirea pentru care l-a destinat bunul Dumnezeu, să încălzească cu sufletul său pe toți spre dragostea acelui ideal național, pe care l'a propovăduit și-l propovăduiește.

Din privilegiul acestei recunoașteri unanime și armonizare și ca o urmare a ei ne revine nouă datoria sfântă: să schimbăm forma și rostul axiomei păgâne: „inter arma silent Musae”: Să facem totul ce depinde de noi, ca să încete luptele dintre frați, să amuțească armele ce sângeră inima acestui nean spre durerea și paguba noastră a tuturor.

Iar D-lui O. Goga să-i dea bunul Dumnezeu puteri și viață lungă — său poată scoate cu cântecul său vrăjit, idea unirii sufletești a tuturor, în care a crezut și pentru care a luptat, să o scoată din peștera, unde se pare, stă înfrigurată, și să o așeze stăpână și strălucitoare pe tronul înălțat de dragostea și înțelegerea noastră a tuturor.

Iar la aniversarea de 60 ani ai vieții sale să uităm că l'am preamărit ca pe poetul pătimirii noastre ce cânta la râul Vavilonului, și să-l preamărim atunci cu toții ca pe poetul adevăratei doxologii naționale, învrednicindu-ne cu un suflet și un gând să cântăm: „Saltă acum și te bucură“ noule Ierusalime, căci mărirea Domnului peste tine a răsărit — Mărirea Domnului va fi unirea sufletească a tuturor și împlinirea în pace, bună înțelegere și frățească dragoste a voinții lui prea sfinte.

Escelența Voastră, bunul Dumnezeu să Vă învrednicească ca pe dreptul Simion, ca la adânci bătrânețe să puteți cânta: Acum slobozește Doamne pe robul tău în pace, căci văzură ochii mei realizarea visului meu, tocmai așa cum l'am visat.

Minciuni sfruntate și Adevărul istoric.

Revizuirea critică a mai multor obiecțiuni.

Sub titlul „Civilizația modernă și originea ei” am dat în revista noastră o expunere de ansamblu a rolului istoric și a misiunii Bisericii creștine universale.

Acum vom lua, rând pe rând, una câte una, dintre principalele obiecțiuni pretinse istorice, și aruncate în fața Bisericii-Mame și a Bunului Dumnezeu!

Iată cum am anunțat și justificat rubrica nouă pe care o deschidem azi:

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Atitudinea unei anumite Prese!

Nu trece o săptămână, nu trece o zi, fără ca o revistă, un ziar, un manual școlar sau mai multe să nu atace brutal sau prost, fără critică sau fără nuanțe, Biserica Creștină sau chiar . . . pe Dumnezeu însuși.

Tot mereu sunt tipărite afirmațiuni inexacte, false, chiar încoronate, dintre cari multe sunt adevărate minciuni (inconștiente sau răutăcioase) refutate deja de o sută de ori, dar circulează într'adevăr prea des și . . . prea obraznic. Adevărul istoric e batjocorit.

Știm prea bine că mulți reprezentanți ai creștinismului au fost nedemni și că sunt încă dintre aceștia cari dau de rușine steagul lor. Dar o societate, o Instituție nu e rea sau de combătut pentru că un membru al său o face de rușine.

Vrem să respingem minciunile istorice formulate scurt și brutal, cu sau fără obraznicie, cași cum ar fi niște adevăruri prea cunoscute și rușinoase care (firește!) nu trebuesc dovedite. Cu o șiretenie care se preface în modestă și discretă rezervă, acuzațiunile acele anti-creștine și câteodată antinaționale se înfățișează ca obiecțiuni serioase, ca ecoul științei moderne, al criticei istorice și al celor din urmă concluziuni ale savanților. — Sprijiniți pe bunul simț creștin și

național. — vrem să strigăm calomniatorilor în public: *jos cu măștile!* Mărturisiți intențiuni dușmănoase sau *ignoranță*.

Dacă nu putem scoate masca atâtor dușmani vrem să dăm, cel puțin pe scurt, un răspuns special monstruosităților cari fac de rușine și pe scriitorul și pe cetitorul.

E chestiunea de *adevăr*, de *dreptate* și . . . pentru oamenii luminați, e vorba de fiască recunoștință față de Biserica care este într'adevăr *mama civilizației moderne*.

(Vom dovedi-o pe scurt, prin fapte.)

A. Micu

GALILEU.

Un decret a Sf. Oficiu dat în 1620, recunoscui lui Galileu dreptul de a-și preda sistemul despre învârtirea pământului în jurul axei sale. Dar sub pretext că pământul se învârtește (ce-eece canonicul Copernic și Cardinalul de Cusa susținuseră, înainte de el, fără ca să fie trași la nici o răspundere din partea Bisericii) Galileu voia să susțină sistemul său ca o doctrină bazată pe Sf. Scriptură. Pentru a justifica modul său de explicare a Sf. Scripturi se prezintă înaintea unui tribunal eclesiasitic și chestiunea teologică fu rezolvită contra lui Galileu. Dar acesta nu voia să zică că pământul nu se învârtește.

Într'adevăr, Cardinalul Bellarmin îi scria: „ . . . că nu era pedepsit, nici chiar obligat de a se retrage părerea decât se pretindea numai ca să susțină sentimentul său ca un simplu sistem și nu ca un adevăr dogmatic. Adică nu ca un adevăr religios. Cât despre chestiunea științifică ea fu totdeauna rezervată, retragerea părerii lui Galileu având ca obiect ce-eece afirmase din punct de vedere bisericesc în chestiune. — Iată cine și ce pune la punct calomniile răspândite despre această afacere.

Remarcăm de alminteri că, chiar dacă cardinalii „sf. Oficiu” ar fi condamnat sistemul lui Galileu sub raportul științific; această condamnare n'ar dovedi nimic contra Bisericii căci congregațiunea „sf. Oficiu” e un tribunal falibil, și cardinalii deasemenea falibili. Dar nici această condamnare nu s'a pronunțat.

E o legendă răutăcioasă de a spune că Galileu a fost

obiectul tratamentelor rele: corespondența ce-a lăsat-o dovedește contrarul.

GIORDANNO BRUNO.

Francmasoneria și liber-cugetătorii au ales ca patron pe Giordanno Bruno și i-au ridicat o statuie la Roma, și ei acuză Biserica de a-l fi ars, pentru că ar fi lămurit sistemul satelitelor, a stelelor și pentru că se făcuse calvinist. Alte minciuni la rând.

Iată adevărul: — Lăsându-se de preoție și de călugărie Bruno merse la Geneva aproape de Calvin; dar acesta fu atât de desgustat de grosolanul panteism al lui Bruno că-l izgoni. Vinovat de uciderea unui om pe care-l aruncă în Tibru, Bruno fu judecat în acelaș timp de tribunalul Sf. Oficiu pentru 134 afirmații eretice. Condamnat pentru erezie și apostazie, el fu pus sub supraveghere pentru a-i ușura căința.

Dar *părinții* victimei reclamară pedeapsa asasinului. Atunci Papa relua procesul pur religios într-un cuget de îndurare. O nouă condamnare fu pronunțată în 1600 pentru apostazie, erezie, etc. și el fu dat pe mâna justiției umane.

— Nici un contemporan nu indică felul cum a murit. Nici o singură dovadă nu există că a fost ars. Din contră cei mai buni istorici acuză franc pe Bruno de a fi un asasin.

ȘTEFAN DOLET.

Alt patron al Francmasoneriei și al liber-cugetării; statuia sa e la Paris. Advocat alungat din Toulouse de Parlament pentru turburare, Ștefan Dolet se așeză la Lyon, unde tipări două discursuri contra magistraturii. Tot aci încurând omori cu mâna sa proprie pe pictorul Gillot-Compaing și el pretextând fără nici o altă dovadă decât vorba sa de a-și fi apărat viața, fu simplu osândit la despăgubirea văduvei Compaing.

Cu toate că Dolet se arăta fățiș nelegiuit și aproape ateu, cardinalul de Tournon, interveni pentru el și regele Francisc I. îl grațiă. Dușmanii ce-i avea fură nemulțumiți de îndurarea re

gelui; ei îl denunțară închizitorului Mathieu Ory, care îl declară „răutăcios, scandalos, eretic, făuritorul și apărătorul ereziei și ca atare, fu dat pe mâna justiției civile. Dar iarăși intervine un episcop — Pierre de Castel — și regele îl grațiază din nou. În acelaș an 1543, Parlamentul din Paris distruse 13 din lucrările sale ca perverse. Dolet le tipări din nou și trimise două teancuri la Paris, unde fură sechestrate. El fugi în Piemont; aici fu prins din nou, și predat închisorii „Conciergerie“ din Paris, unde el rămase 2 ani, adică până la moarte-i. Magistrații îl condamnă să fie spânzurat și apoi să fie ars. Magistrații se arătară neclintii în hotărârea lor, regele refuză de-al mai grația, cu toate intervențiile noi ale cardinalului și ale episcopului, și sentința fu executată.

Deci a murit zugrumat și după obiceiurile timpului cadavrul său a fost ars. Murind se converti. Francmasonii liber-cugetătorii, revoluționarii, etc. cari l-au ales patron, i-au ridicat o statuie și fac „Saturnale“ în fiecare an, să facă la fel — vreau să zic să se convertească înainte de a muri. Inșă a imita pe un atare patron într-o viață așa de stucată, nu li-o putem dori!

C. M.

Vasile Conta.

ADEVĂRURI RELATIVE ȘI . . . ABSOLUTE

Cum se explică adevărurile relative.

Un adevăr se poate numi relativ în mai multe sensuri.

Se poate numi relativ un adevăr dacă îl considerăm sub raportul obiectului său material, adică dacă îl privim ca act în sensul că se opune adevărului de o perfecție absolută în orice sens, adică adevărului care ar importa o egalitate perfectă a întregii esențe și a tuturor proprietăților obiectului: un adevăr care ne-ar da cunoștința desăvârșită a obiectului; și se mai poate numi relativ un adevăr și în opoziție la adevărul absolut care importă maximul de perfecțiune în minte, care prin un singur act cunoaște tot obiectul.

Dar adevărul se mai poate considera și sub raportul obiectului formal, adică mai putem considera într'insul și însăși adecuarea între minte și obiect. S'ar avea în cazul acesta un adevăr relativ dacă acelaș obiect ar putea apărea aceleași minți cu evidență când adevărat, când fals, sau când acelaș obiect unuia ar apărea evident adevărat, altuia evident fals.

Dacă considerăm adevărul sub raportul obiectului material, dacă îl considerăm adică subiectiv, și noi afirmăm că adevărul e relativ.

Iată pentruce: Facultățile prin cari noi cunoaștem fiind pasive și fatale (aici ar fi fost ocazia să-și amintească Conta „Teoria Fatalității”) nu sunt determinate la o afirmare certă de către orice adevăr, ci numai de către adevărurile cari împlinesc condițiile necesare: cari sunt evidente și acțiunea cărora nu e împiedecată de vre o circumstanță. Că toate adevărurile nu sunt deopotrivă de evidente, e lucru prea constatat. Unele adevăruri ne sunt atât de ascunse, încât chiar după multă trudă nu le putem pătrunde; și chiar de ni se face puțină lumină, aceasta nu-i suficientă să ne răpească mintea: suntem în câmpia întinsă a opiniunilor și controverselor, cari se întind nu numai

în Filosofie, ci la toate științele. Alte ori mintea noastră poate descoperi unele adevăruri și avea evidența motivelor lor, după o muncă îndelungată și încordată. La începutul lucrării stăm la îndoială; apoi inclinăm într-o parte, dar încă nu îndrăznim a exclude contrarul; ba chiar nu rare ori se întâmplă ca la urmă să descoperim că toată munca ne-a fost zădarnică, că afirmația e falsă. Și cum nu toți au același grad de inteligență, și nici nu toții se ocupă de aceleași probleme, se întâmplă ca unul deabia să știe că există d. e. problema electronilor, altul să se îndoiască despre existența lor, altul să afirme sigur că există și-s numai electricitate, iar altul să nege hotărât existența și chiar posibilitatea unui astfel de corp pură electricitate. Se'nțeleg între dânșii aceștia? De loc! Și de unde opozițiunea aceasta? Din lipsa de evidență a obiectului. Iată cauza acestei relativități a adevărului material: lipsă de evidență.

Se dau deci varieri și afirmări opuse între dânsele. Afirmările acestea sunt acelea pe care le numim adevăruri relative; se verifică numai în câmpul probabilităților ⁽¹³⁾ în care putem admite cu Conta *quoti capita, litot sententiae* „fiecare după capul său crede că are dreptate și că ceilalți sunt greșiți“ ⁽¹⁴⁾. Iată în ce îi admitem concluzia despre relativitatea adevărului.

Toate adevărurile sunt relative?

Dar Conta nu se mulțumește să admită adevăruri relative, ci, generalizând, concludă „din cele de mai sus urmează că adevărul este cu totul relativ. . . Știm că adevărul absolut nu există decât ca o tendință a spiritului nostru“. ⁽¹⁵⁾

Pe ce bazează generalizarea aceasta?

Motivul îl descoperim poate în marea mutabilitate a lucrurilor care turburase deja mintea lui Heraclit Efesinul, și care și în timpurile moderne a fost exagerată de mulți; această mutabilitate, împreună cu erorile la care ne duc simțurile, a

⁽¹³⁾ Adevărul relativ îl avem când mintea afirmă un lucru, deși acestuia îi lipsește *evidența*; și aceste două lucruri se verifică numai în opinii.

⁽¹⁴⁾ Vasile Conta, Opere Filosofice, p. 120

⁽¹⁵⁾ Vasile Conta ib.

dat ocaziune multor sisteme noi. Apărătorii acestora, urmând exemplul nu al lui Conta ci a lui August Comte, asta, în alte cuvinte, vreau să afirme: că amândouă părțile unei contradicțiuni pot fi împreună false, și că nici odată nu putem ști care din ele e cea adevărată, și care cea falsă. Concluzia e logică: nici un „adevăr adevărat”. (16)

Tot astfel concludă și modernistul *Le Roy* (17): „On ne peut douter. Il semble en effet que toute vérité particulière, toute vérité distinctement formulable, soit relative, contingente. Elle ne se rapporte jamais qu'à certaines attitudes ou certains points de vue de l'esprit. Elle suppose toujours des conditions, des postulats”. S'ar zice că *Le Roy* a transcris din Conta.

Dar să vedem de e legitimă concluzia relativiştilor.

Mutabilitatea și relativitatea.

Se apelează deci Conta la o mutabilitate absolută ce ar exista în lumea materială. Și concluzia lui ar fi, fără îndoială, justă, dacă mutabilitatea aceea ar fi atât de generală cât o afirmă Conta.

Ii vom opune însă că obiectele cunoștințelor noastre, deși într'adevăr sunt mutabile în unele privinți, sunt și stabile în altele; iar adevărul absolut cere conformitatea stabilă dintre mintea stabilă și obiectul stabil.

Mintea, chiar admitând prin absurd că creerul ar fi organul cugetării, cum face Conta, rămâne stabilă; căci în creer rămâne totdeauna ceva stabil.

Și e stabil și obiectul, căci nu cunoaștem în lucruri numai aspectele externe, ci pătrundem până la natura lor; iar natura lucrurilor e imutabilă veșnică, necesară; căci de vin și dispar caracterele accidentale ale individului (frumusețea, puterea. . .) individul rămâne mai stabil; și deși indivizii se nasc și pier, natura, esența lucrurilor e pururi aceeași: esența focului e să ardă, să fie într'un corp capabil să ardă; dacă va lipsi aceasta, nu vom mai avea foc, ci altceva.

(16) Vasile Conta *Opere Filosofice*, p. 506

(17) *Le Roy* „*Revue de Métaphysique et de Morale*”, e 1902, p. 167

Dacă adevărul e cauzat de obiecte, iar acestea sunt necesare, veșnice și imutabile, urmează că însuși adevărul trebuie să fie imutabil, veșnic și necesar.

Experiența afirmă existența adevărului absolut.

Concluzia lui Conta, deci, la relativitatea oricărui adevăr, e prea largă. Nu numai, dar se împotrivește experienței și minții sănătoase care legitimează ceea ce aceasta afirmă; iar urmările acestei negări confirmă existența adevărului absolut.

De fapt concluzia aceasta se împotrivește aceleleași experiențe care ne-a spus mai înainte că oamenii despre multe lucruri greșesc. Căci cu aceeași claritate: cu care dânsa ne-a arătat greșelile omenești, ne arată și faptul exagerării care se verifică în concluzia lui Conta.

Să examinăm puțin adevărurile pe care le posedăm: vom constata că nu rareori primim unele adevăruri astfel încât, din pricina motivelor pe care le recunoaștem ca obiective și irefragabile, nu putem avea despre dânsulej nici cea mai mică indoială; că cel puțin unele adevăruri ne strălucesc astfel, încât, chiar voină, nu putem să le respingem decât din temeritate și contrazicându-ne pe noi înșine. Cine, de pildă, va îndrăzni să afirme că efectul nu cere neapărat o cauză, că partea e mai mare decât totul, că a fi și a nu fi sunt același lucru, că două contradictorii pot fi împreună? Cine, bazat pe experiență, va spune că focul nu arde sau că apa nu udă?

Justificarea afirmărilor experienței.

Existența unor astfel de stări subiective față de adevăr nu o neagă nici Conta; dar o afirmă nelegitimă. Să vedem cine are dreptate.

Pentru a avea un adevăr absolut se cere: o minte sănătoasă, esența lucrurilor cărora mintea trebuie să se conformeze, să se adecueze, și cunoștința acestei adecuări.

Că se cere condiția întâia, nu discutăm; și nici nu credem că Conta neagă că se dau minți sănătoase.

Că se cere condiția a doua se deduce din faptul că mintea

noastră nu se determină de la sine, ci obiectele o determină, și o fac să cunoască de fapt; însuși Conta în privința aceasta scrie foarte lămurit: „experiența este izvorul mai mult sau mai puțin îndepărtat din care decurg toate cunoștințele noastre” (18); iar ca facultate pasivă mintea nu poate fi determinată de către obiecte decât când acestea împlinesc toate condițiunile cerute. Deci primirea unui adevăr bazat pe motive stabile și evidente, e cauzată în noi de către obiecte. Și asta admite Conta.

Că apoi noi cunoaștem multe esențe, e afară de orice îndoială; iar că aceste naturi sau esențe sunt imutabile, veșnice și necesare, am arătat mai sus. Urmează că atare trebuie să fie și cunoștința adecvată lor.

Urmările negării adevărului absolut.

Acelaș lucru ni-l dovedește și considerațiunea că, negând posibilitatea de a cunoaște adevărul absolut, se distruge știința, și se zădărnicește munca și studiul.

Căci știința nu-i decât, cum o definește foarte frumos Aristotel (19) cunoștința lucrurilor prin cauza pentru care lucrul este, și că aceea îi este cauza, și nu poate fi altfel”. Nu se poate da o știință mutabilă și relativă: „știința e cunoștință certă a lucrului, și nu putem cunoaște cu certitudine ceea ce poate fi și altfel, deaceia se mai și cere ca ceea ce cunoaștem să nu poată fi altfel” (20).

Și să ne întrebăm pe noi înșine: cine admite serios că despre un adevăr dovedit în chip științific, se mai poate cineva și îndoi? Dacă pentru unul suicidiul e învoit, pentru altul e oprit, ce se face cu Etica? Dacă pentru mine un lat al poligonului e mai mic decât suma celorlalte laturi, iar pentru alții e egal, sau mai mare, mai există oare Geometria? La ce se mai studiază Chimia, Fizica... dacă compoziția apei, forța de atracțiune... sunt toate, toate pure opinii?

18) Vasile Conta, Opere Filosofice, p. 503

19) Aristotel, I. Post. An. c. 2.

20) Sf. Toma de Aquino, Comentariu în I. Post. An. c. 2 al lui Aristotel.

Dacă nu există nici un adevăr absolut, va veni oare un timp când $2 + 2$ nu vor mai face 4, ci 5 sau 3? (21)

Insuși studiul se zădărnicește: la ce de fapt, atâta muncă și încordare pentru a descoperi noi adevăruri, pentru a descoperi noi aplicațiuni? Sunt toate lucruri imposibile. Ba ar deveni ceva imposibil chiar viața: omul e un animal social, e împins de natură să comunice altora adevărurile aflate de dânsul; dar comunicarea aceasta devine cu neputință în cazul că cel ce aude, sau citește ceva, nu primește adevărul ci trebuie să și-l creadă! Tot atâta e, în cazul acesta, de cineva ascultă discursul unui înțelept, sau prostiile unui neghiob.

Încă o considerațiune: de dăm o privire la viața și operele aceluia cari au apărut astfel de teorii, constatăm cât sunt de adevărate vorbele lui Cicero citate la început! Dacă nu există adevărul absolut, la ce aceștia se mai străduiesc să formeze și să propage teorii noi să le demonstreze, să le apere? Poate fiindcă astfel progresează adevărul absolut? Dar progresul consistă în apropierea de un țel; țelul aici lipsind (căci țelul ar fi adevărul absolut), progresul e inconcepibil. Fiecare să fie lăsat în pace, de capul său: acesta ar fi idealul Filosofiei.

Tendința la adevărul absolut.

Dar să nu mergem prea departe: Conta mai spune (22): „Noi începem o gradațiune în veracitatea cunoștințelor noastre, și concepem chiar că aceea gradațiune este susceptibilă de a se întinde până la nesfârșit, adică până la adevărul absolut.

---

(21) Foarte bine notează Cl. Bernard (Intr. à la médecine expérimentale p. 65): „Dans les mathématiques quand on part d'un axiome ou d'un principe dont la vérité est absolument nécessaire et consciente, la liberté n'existe plus, les vérités acquises sont immuables. Le géomètre n'est pas libre de mettre en doute ma loi que les angles d'un triangle sont égaux à deux droits; par conséquent il n'est pas libre de rejeter les conséquences logiques qui se déduisent de ce principe. . . Les vérités mathématiques étant immuables, et absolues, la science s'accroît par juxtaposition simple et successive de toutes les vérités acquises.

(22) Vasile Conta, Opere Filosofice, p. 120

Însă știm că adevărul absolut nu există decât ca o tendință a spiritului nostru. Dar noi credem că ne apropiem din ce în ce de acest adevăr. Această credință ne este însuflată întâiu de faptul că noi găsim fals astăzi ceea ce credeam ieri adevărat; și al doilea, de progresul ce face creerul pe scara animală. . . ” „Dar nu trebuie să se uite că chiar adevărul acestei credințe este relativ, și n'are nimic sigur“.

Ne admite deci Conta tendința la adevărul absolut. Dar o și explică: prin trecerea de la adevăr la falsitate, prin progresul creierului pe scara animală!

Să lăsăm la o parte aceasta ultimă dovadă; ne-ar atrage în alte chestiuni. Ne oprim la întâiu.

E clar că tendința aceea la adevărul absolut pe care o admite, nu este decât năzuința facultății noastre de cunoștință spre propria-i desăvârșire. Dar facultatea nu urmează, ci precedează propriu-i act. Și atunci ne întrebăm: cum de tendința aceasta, care-i o manifestare a facultății, poate urma actele facultății, poate da acestora o astfel de înclinare încât să nu se mai poată îndepărta de calea croită de dânsese? Progresul care justifică, după Conta, conceperea noastră a gradațiunii în veracitatea cunoștințelor, care ar fi cauza tendinței noastre spre adevărul absolut, nu-i, dimpotrivă, decât un rod al acestei tendințe a noastre; căci progresul e rodul muncii facultăților noastre de cunoștință spre a descoperi unele adevăruri noi, fie speculative, fie practice; n'ar putea dura o astfel de muncă și aplicare dacă n'ar fi susținută de o tendință invincibilă.

Cauza acestei tendințe nu poate deci fi găsită în fapte, și nu poate proveni decât din însăși natura omului, conform constatării generale: că fiecare facultate își caută în chip natural propriul exercițiu.

Iar că tendința aceasta își atinge de multe ori scopul, rezultă nu numai din experiența de toate zilele, ci și din considerarea însăși a tendinței. Căci tendința la ceva, presupune puțința de a ajunge acolo; iar puțința la ceva, care n'ar putea ajunge la acel ceva, nu mai merită numele de puțință, ci e o neputință. Facultățile noastre de cunoștință ar contrazice naturei dacă n'ar putea, cel puțin câte odată, să-și atingă scopul. Și

de ce am admite că focul e determinat de însăși natura sa să arză, apa să ude, și de fapt arde și udă, și n'am admite că mintea noastră care e determinată de natură să cunoască adevărul tot așa cum focul e făcut să arză (fiindcă are tendința naturală spre adevărul absolut) își poate atinge scopul și ea?

Nu putem recurge la vreun geniu al răului care ne înșală; și nici nu putem spune că mintea ne e înclinată spre falșitate, căci, cum am spus, fiind o facultate pasivă, nu poate produce actul său decât când își are cauza suficientă și se verifică toate condițiunile necesare. Iar de vreo dată greșește, asta se întâmplă rareori, din influența mai ales a voinței.

Concludem deci: Se dau și adevăruri absolute.

F. B. De Rocchis O. F. M. Conv.

Calendarul.

Cu toate că și noi Români am adoptat în biserică stilul nou, începând cu anul 1924, totuși vedem că acest stil nu se respectă, atunci când e vorba de sărbătorirea Sf. Paști. La început, s'au depus efortări laudabile pentru adoptarea stilului nou și în această chestiune, însă în urma incidentelor regretabile, pornite uneori chiar din partea acelorora, care au menirea de a lumina poporul, s'a renunțat; păstrându-se tot vechea pascalie greșită. Ba mai mult, data Sf. Paști s'a calculat după pascalia veche și apoi această dată s'a înlocuit prin data corespunzătoare din stilul nou. Adică au urmărit să împace capra cu varza. Astfel am ajuns ca anul acesta să prăznuim Sf. Paști cu 33 de zile mai târziu decât frații noștri din apus, iar postul Sfinților apostoli Petru și Pavel să fie numai de două zile. Dacă vom perzista în această greșală, ne vom pomeni prăznuind această sărbătoare fără post, ba chiar postul va cădea după ea!

În 24 Februarie a. c., s'au împlinit 350 de ani dela importanta enciclică „*Inter gravissimas*” a Papei Gregoriu XIII, prin care s'a hotărît îndreptarea întârziatului calendar Iulian, care pe vremea sa în anul 1582, ajunsese să fie în urma anului

astronomic cu 10 zile. Tot anul acesta la 15 Oct. se împlinesc 350 ani de când această hotărîre s'a tradus în fapt.

În lumina acestor considerente, credem nimerit să trecem în revistă diferitele faze prin care a trecut calendarul, și astfel să isbutim a ne lămuri și chestiunea datei Sf. Paști.

Problema calendarului.

Încă din timpurile cele mai vechi, omul a simțit necesitatea împărțirii timpului. Unitatea cea mai naturală pentru măsurarea lui, a fost desigur ziua, subîmpărțită în ore, minute și secunde. Dar această unitate fiind prea mică, s'a ales o unitate mai mare, numită an. Că această unitate — anul — este necesară, și s'a impus dela sine, provine din faptul că omul în activitatea sa de toate zilele, a trebuit să țină seama de venirea periodică a frigului și a căldurii. Această alternare succesivă a anotimpurilor este determinată de mișcarea aparentă a soarelui.

Astronomia ne spune că sunt două feluri de ani.

a) *An tropic*, care este intervalul de timp dintre data când ziua este egală cu noaptea — dată care se numește echinocțiu — până la aceeaș dată. Astfel de date avem două; una după iarnă, numită echinocțiu de primăvară, și alta după vară numită echinocțiu de toamnă. Deci plecând soarele dela echinocțiu de primăvară și întorcându-se iarăș acolo, avem intervalul de timp al anului tropic.

b) *An sideral* este durata cât îi trebuie soarelui ca plecând dintr'un anumit loc de pe sfera cerească, să ajungă iarăș acolo.

Acestea fiind spuse se pune întrebarea; omul de care an are să țină seama? Natural că de acela care este în strânsă legătură cu activitatea sa, adică de acela care ne aduce anotimpurile. Ei bine, acel an este *anul tropic*.

Odată cunoscute aceste lucruri, oamenii și-au pus problema întocmirii unei tabele, care să le permită a ști în viitor în ce anotimp se găesc, când vor serba anumite sărbători, ca astfel să poată să se conducă în aranjarea afacerilor lor. Și de aici originea problemei calendarului. Cuvântul calendar

derivă dela „calendae“, care la Romani însemna primele zile ale fiecărei luni.

Dacă anul tropic ar avea un număr întreg de zile, atunci în rezolvarea acestei probleme n'am întâmpina dificultăți. Acest an are însă, 365 zile, 5 ore 48 minute, 45 secunde, 976 sau 365,2422 zile, adică un număr zecimal de zile. Neavând deci un număr întreg de zile, urmează că pentru a soluționa problema, și astfel a întocmi calendarul — tabela — trebuie să luăm un an convențional, civil, care să aibe un număr întreg de zile. Acest an civil, numit și an calendaristic se înțelege dela sine, trebuie luat astfel, încât să nu se depărteze de anul astronomic, ci din contră să fie cât se poate mai aproape de el, iar dacă ar fi totuși vreo diferență, aceea să fie neglijabilă din punct de vedere practic. Dacă acest lucru n'ar fi posibil pentru un interval relativ scurt, în orice caz pentru un interval de timp mai lung această condiție trebuie neapărat îndeplinită.

In rezumat; *problema calendarului constă în totalitatea regulilor întocmite astfel, ca anul civil într'un interval determinat să coincidă cu anul astronomic, sau dacă acesta nu-i posibil, atunci să fie o diferență neglijabilă.*

Evoluția calendarului.

Ținând seama de cele spuse mai sus, se pune întrebarea: calendarul trebuia sau nu să evolueze în decursul timpului? Baza lui fiind anul civil, care trebuind să fie în strânsă legătură cu anul tropic, pentruca odată întocmit să nu fi evoluat, trebuia ca anul tropic să fi fost cunoscut cu precizie încă din antichitate. Acest lucru însă n'a fost posibil, ținând seama de mijloacele rudimentare de observație ale astronomilor din acele timpuri. Odată cu progresul astronomiei s'a găsit cu foarte mare precizie valoarea anului tropic, și care diferă de valoarea atribuită de cei vechi.

Prinurmăre, calendarul fiind legat de durata anului tropic, și această determinare la rândul său fiind funcție de progresul astronomiei, era natural ca în decursul vremilor calendarul să fi evoluat.

Un succint istoric.

În antichitate înainte ca popoarele să-și fi aranjat calendarul după anul tropic, adică după mersul soarelui, foloseau calendare bazate pe mersul lunii. Astfel de calendare se numesc lunare. Așa, primitivul calendar egiptean era lunar și avea 354 zile. Cu timpul însă, și-au dat seama că acest calendar nu le satisfăcea trebuințele în legătură cu ocupațiunea lor agricultura, și s'au lăsat de el, introducând calendarul solar. Necunoscând durata anului tropic cu așa exactitate ca azi, acest an avea 360 zile împărțite în 12 luni. După cum știm Egiptenii cultivau astronomia, așa că în decursul timpului au făcut progrese în cunoașterea anului tropic. Astfel dela anul de 360 zile, trec la unul de 365 zile. Nici acest an nu era exact, se deosebea de anul tropic după cunoștințele lor ulterioare cu $\frac{1}{4}$ zi într'un an, care făcea tot la 4 ani o zi întreagă. Așa că, după 365 de ani primăvara era când trebuia să fie vara, celelalte anotimpuri schimbate și ele, și numai după 1460 ani începutul primăverii coincidea cu echinocțiul de primăvară. Acesta este calendarul de bază, care a servit reformei lui Iuliu Cesar.

Grecii aveau și ei la început tot un calendar lunar, iar Musulmanii au și astăzi unul asemenea. Evreii au însă un calendar luni-solar, bazat atât pe mersul lunii, cât și al soarelui. Nu ne ocupăm de ele, căci Astronomia ne spune azi că numai calendarul solar este cel adevărat.

Calendarul Roman.

Pe vremea lui Romulus calendarul Roman, nu era nici lunar, nici solar, ci pur și simplu arbitrar. Avea 304 zile, împărțit în 10 luni. Un an deci care mergea înaintea anului astronomic. Cu timpul ajungând și ei la oarecari cunoștințe astronomice, pe vremea lui Numa Pompiliu, se trece la anul de 355 zile împărțit în 12 luni. Numa Pompiliu este acela care a adăugat încă două luni, Ianuarie și Februarie. Se înțelege că nici acest an nu urma anul tropic, așa că nu era deloc în concordanță cu anotimpurile. Nu s'au căznit să-l mai schimbe, ci s'a lăsat calendarul în seama Pontifilor ca ei să adauge câteva zile în Februarie din doi sau trei ani, pentruca să-l aducă în

legătură cu anotimpurile. Aceștia au abuzat de puterea lor, introducând, când mai multe când mai puține zile, după interesul cel aveau, așa că pela anul 60 a. Ch. calendarul roman ajunsese la un adevărat haos. Ajungând Iuliu Cesar mare pontifice s'a hotărât să pună capăt, acestor complectări arbitrare.

Reforma Iuliană.

Iuliu Cesar în dorința lui de a da omenirii o operă durabilă, cheamă pe astronomul egiptean Sosigene, căruia îi încredințată această capitală și civilizatorie reformă. În Egipt, astronomia fiind destul de înaintată pentru timpurile acelea, Sosigene a cunoscut că anul tropic are 365,25 zile, valoare destul de exactă pentru acele vremi.

Înainte de a începe reforma nouă, trebuia corectat calendarul existent. Această corectare s'a făcut în anul 46 a. Ch. Sosigene a hotărât ca anului civil de pe vremea aceea, să i-se adauge 90 zile, ca astfel să-l aducă în concordanță cu anotimpurile. Astfel că anul în care s'a hotărât ruptura cu trecutul, a avut 445 zile, și s'a numit : *anul confuziunilor*.

Odată anul civil adus în legătură cu anul tropic, considerat după cum văzurăm de 365, 25 zile, trebuia să se gândească în viitor și să stabilească o regulă ușoară, pentruca greșala să nu mai apară iarăș. El a stabilit următoarea regulă simplă : în trei ani consecutivi, anul calendaristic să fie ordinar și să aibe 365 zile, iar al patrulea 366 zile. Așa fiind în cei trei ani ordinari, s'a neglijat în fiecare an 0,25 zile deci în total 0,75 zile ; și dacă s'ar fi neglijat și în al patrulea 0,25, atunci la patru ani s'ar fi desconsiderat o zi. Ca să nu se întâmple acesta a făcut ca anul al patrulea să aibe 366 zile, și astfel în 4 ani timpul calendaristic coincidea cu cel astronomic.

Anul de 366 zile s'a numit mai târziu an bisextil. Această numire derivă dela Romani. Ei nu împărțiau luna ca și noi în săptămâni, ci în 3 perioade numite : *calendae*, *none* și *ide*. Numirea zilelor se făcea retrograd, plecând dela perioada următoare. Al patrulea an având cu o zi mai mult, s'a hotărât să se adauge aceasta zi, între 23 și 24 Februarie. Ziua adăugată fiind o zi repetată și înainte cu șase zile de calendele lui Martie — adică de începutul ei — s'a numit : *bissexthus ante calen-*

das Martias. Și de aici numirea de bisextil. Iuliu Cesar este acela care hotărăște ca începutul anului să fie la 1 Ianuarie, iar numărul zilelor ale fiecărei luni după cum avem și noi astăzi. Considerându-se ca primul an al erei creștine să fie ordinar, s'a fixat mai târziu, când au adoptat creștinii acest calendar, ca tot al patrulea an să fie bisextil, *adică anii divizibili cu 4 sunt de 366 zile*.

Acest calendar pentru care se făcea atâta vâlvă, ba chiar și azi se mai face, este după cum se vede un calendar întocmit înainte de era noastră creștină, și deci e de origine păgână. Romanii drept recunoștință pentru meritele lui Iuliu Cesar în desăvârșirea acestei opere, au numit luna de mai înainte quintilis, Iulie, după numele său; iar mai târziu luna sextilis, August, în amintirea împăratului August.

Reforma Gregoriană.

La baza calendarului Iulian am văzut că este anul tropic cunoscut de Sosigene ca fiind de 365, 25 zile. Mai târziu, odată cu progresul astronomic, s'a putut dovedi că anul tropic nu are acaastă valoare, ci 365, 2422 zile. Deci, mai scurt. Prin urmare anii civili se scurgeau într'un timp mai lung, decât anii astronomici. Anul astronomic deja a trecut și anul Iulian încă nu s'a isprăvit.

Diferența este: $365,25 - 365,2422 = 0,0078$ zile la un an. Adică în fiecare an calendarul rămânea în urmă cu această diferență. Evident pentru un timp relativ scurt nu e prea importantă. Pentru un timp mai lung însă, diferența ajungea respectabilă, și astfel *calendarul Iulian nu mai îndeplinea condițiunea fundamentală a unui bun calendar*.

După 128 ani diferența ajunsese la 1 zi, iar după 400 ani la aproape 3 zile. Astfel că după 400 ani calendarul începea cu 3 zile în urma anului astronomic. Dacă într'un an echinocțiul de primăvară cădea la 21 Martie, după 400 ani ajungea la 18 Martie și nu tot la 21 după cum arăta calendarul.

Această diferență cu timpul acumulându-se, era natural ca să nu se mai serbeze potrivit hotărării sărbătorile mobile. Așa s'a întâmplat cu sărbătoarea noastră cea mai mare Sf. Paști, care datorită acestui calendar nu se mai serba într'una

din zilele intervalului prescris de canoane, ci într'unul care începea și se sfârșea mai târziu.

Savanții timpului au arătat că acest calendar este greșit și au propus și corecțiuni, fără a fi luați în seamă. În fine când ajunse pe scaunul verhovnicului Petru, învățatul Papa Gregoriu XIII, s'a decis să-l reformeze. Ajutat în această mare operă de astronomi vestiți ca Lilius și Clavius în 24 Februarie 1582 dă enciclica papală „Inter gravissimas” prin care se hotărăște reforma, care-i poartă numele.

În anul 1582 calendarul Iulian rămase în urmă cu 10 zile, și astfel echinocțiu de primăvară, numai cădea la 21 Martie ca pe timpul conciliului dela Nicea, când s'a hotărît data Sf. Pașii ci la 11 Martie. Pentru a-l aduce iarăș în concordanță cu această dată, trebuiau suprimate cele 10 zile în plus. Aceasta s'a făcut astfel: ziua de 5 Octombrie 1582 a fost numită 15 Oct. 1582.

Odată eroarea corectată, ca să nu se mai repete în viitor și astfel reforma să necesite cu timpul alta, s'au luat precauțiuni. Așa știindu-se că și în viitor tot la 400 ani va rămânea îndărăt cu 3 zile, s'a hotărît ca anii bisextili să fie ca și în calendarul Iulian, cei divizibili cu 4, afară de anii care au un număr întreg de sute, numiți ani seculari și care în vechiul calendar erau toți bisextili. În reforma nouă s'a decis ca primii trei anii seculari consecutivi ale căror sute nu se împart cu 4 să fie ordinari, iar ale căror sute se împart cu 4 să fie bisextili. Astfel anii seculari, 1700, 1800, 1900 care sunt bisextili în cel Iulian, devin în calendarul Gregorian ordinari de 365 zile și numai anul 1600 a rămas bisextil în ambele.

Deci prin această regulă tot la 400 ani se suprimă acele 3 zile cu care ar întârzia. Prin urmăre la anul 1900 calendarul Iulian a mai rămas îndărăt cu încă 3 zile, și astăzi este în întârziere cu 13 zile.

Nici calendarul Gregorian nu este exact, rămâne în urmă cu aproape 0, 0003 zile într'un an, adică cu 3 zile la 10000 ani sau aproximativ la 3300 ani cu 1 zi. Cel Iulian rămâne însă în urmă cu 0,0078 zile la an, deci la 10000 ani cu 78 zile sau în 3300 ani cu 26 zile, adică aproape cu o lună.

Vedem din această ușoară comparare: calendarul Gregorian este incomparabil mai perfect decât cel Iulian. Mai mult corectarea celui Gregorian trebuie făcută după 3300 cu 1 zi. Acest lucru e posibil dacă ultimii patru ani seculari ai acestei lungi perioade, vor fi toți ordinari.

Unii spun că au găsit un calendar mai bun, la care corectarea pentru a suprima 1 zi nu se face după 3300 ani, ci după mai multe mii. Știința râde de acest exces, căci din punct de vedere practic calendarul Gregorian este foarte științific. Să se facă o abatere dela regulă după atâta timp, credem că este suficient de precis, și nu mai este nevoie să ne amăgim.

Introducerea noiei reforme.

Această reformă n'a fost introdusă imediat peste tot. În anul reformei și în cel următor, a fost introdusă în Italia, Spania, Franța, Polonia și Portugalia. Protestanții din Germania abia după 100 ani, iar în Anglia după mari eforturi a fost introdusă în 1752. Ilustrul astronom englez Bradley susținătorul reformei, era cât pe aci să fie omorât cu pietre de poporul fanatic. Orientul Europei a rămas multă vreme tot la calendarul Iulian. Iată ce scrie în această privință savantul nostru prof. Univ. D-l N. Coculescu, Directorul observatorului astronomic din București. „Reforma se izbi de porțile orientului fără a putea pătrunde; a trebuit să treacă peste toată Asia pentru a fi pricepută în extremul Orient, în Japonia, unde s'a adoptat încă din 1870. Așa că pe când Japonezii necreștini își reformaseră calendarul, călcând tradiții seculare, spre a se pune la nivel și în raporturile cu lumea civilizată, noi pravoslavnici creștini perzistăm a fi în dezacord cu hotărîrea Sf. Sinod dela Nicea, în dezacord cu natura¹⁾. . .”

După război s'a introdus și la noi în viața civilă, iar în anul 1924 și biserica a hotărît să părăsească vechiul calendar. La început la părăsit complet, ulterior însă a revenit iarăș la el. Vom vedea aceasta în numărul viitor când ne vom ocupa de sărbătorirea Sf. Paști. —

prof. Șt. Musta.

1) Tratat elementar de Astronomie de N. Coculescu pag. 185

O JERTFĂ REGALĂ.

Ferdinand al României.

Principesa Marta Bibescu.

O glorie națională.

E greu, în cursul vieții, când nu ești anume pregătit pentru aceasta, să-ți dai seama că ai avut de-aface cu un sfânt, mai ales când acest sfânt a trăit sub aparențele cele mai înșelătoare, având drept ocupație aceea de a fi rege și drept principal merit, umiliința. Acel a cărui viață am de gând s'o povestesc aici pe scurt, era de o simplitate atât de mare, atât de firească, încât m'ar fi invinuit de sigur cu mirare și cu o sinceră întristare de cece voiu scrie despre dânsul. El a trăit nu numai necunoscut de ceilalți, dar și neștiut de el însuși, ceea ce alcătuește trăsătura stătornică a perfecțiunii. La un om pe care funcția sa îl lăsa pradă lingușirilor celor mai grosolane și indulgențelor celor mai delicate și mai bine potrivite pentru a corupe un suflet, această virtute a modestiei pe care anii nu au doborât-o, alcătuește ea singură o minune. Înainte de a merge mai departe cu lămurirea a ceea ce îndrăznesc să numesc sfințenia sa, voiu spune mai întâiu cine era, de unde venea, și cum m'am aflat în calea sa, spre mirarea și înălțarea întregii mele vieți :

„*Ferdinand-Victor-Albert-Meinrad*, născut la Sigmaringen (Germania), la 24 August 1865, fiul Principelui Leopold de Hohenzollern și al Antoniei, Infantă de Portugalia. Principe moștenitor al României” (1). De ce, al României? ... E lungă calea dela domeniul seniorial din Sigmaringen la plaiurile Dunărei de jos; lebedele sălbatice, în vremea plecării lor, zboară câteva zile, ca să pogoare dela înălțimile de unde izvorăsc apele...

1) Almanach de Gotha,

„Făt-Frumos“ de odinioară.

Când Principele Ferdinand, trecut de douăzeci de ani, luă calea lebedelor, eu nu eram încă născută.

Aveam patru ani și patima florilor, a zânelor și greerilor, când fu rostit întâia oară înaintea mea numele său. Vorbesc cu florile, și zânele mă ascultă, ascult țârâitul greerilor și aud cu mirare aceste silabe tainice: „Ferdinand“, răsunând într-o poiană verde, umedă, fermecată. Poiana se întinde pe povârnișul Carpaților, între două păduri locuite de veverițe, un loc minunat între toate, unde veneam să culeg flori. Poiana există și astăzi; tăblița pe care consiliul comunal din Sinaia a pus-o, într-o zi de inspirație fericită, n'a fost schimbată: acest loc se numește și astăzi „Poiana Principelui Ferdinand“.

În această împărăție singuratică, unde vorbeam cu florile mai înalte decât mine, unde auzeam corbii croncănind și credeam că-mi aduceau numai vești bune, mergeam întru întâmpinarea lui Făt-Frumos, printre sborul lăcustelor și fluturilor. Ași fi putut să-l văd trecând prin poiana care făcea parte oarecum din parcul regal din Sinaia, fără ziduri, fără paznici deschisă publicului, în apropiere de acel castel unde Ferdinand trăia atunci, între unchiul său, Regele Carol, și mătușa sa, Carmen-Sylva. Inchipuirea mea de copil nu mă înșelase. Pe vremea aceea, Principele Ferdinand era încă un tânăr foarte frumos. Câțiva ani mai târziu, nimic nu trebuia să mai rămâie din această desăvârșită frumusețe a feței sale, căci îi era dat să îndure acest neajuns neobișnuit: în urma unei boli grele, să-și piardă, din pricini necunoscute, frumusețea, chiar înainte de a-și fi pierdut tinerețele...

O fotografie plăcută.

Într-o parafă care alcătuește un fel de peisaj japonez în jurul iscăliturii sale, silabisesc: Fer-di-nand, Prin-ci-pe al Româ-ni-ei. Știu să citesc, și fotografia e semnată. Fac cunoștință cu scrisul ciudat pe care-l voiu revedea adesea, și cu frumosul chip pe care nu-l voiu revedea niciodată. În anul acela,

emigrasem în Franța; tatăl meu fusese numit de curând ministru la Paris, și în salonul unde sunt trimeasă disdedimează să-mi învăț fabulele, departe de sala de studii unde sora mea își îngână lecția de pian, se găsesc față 'n față, pe cămin, fotografiile Suveranilor pe cari tatăl meu îi reprezintă: Regele Carol cu barba-i cărunță, Regina Elisabeta cu părul scurt. Ceva mai jos, pe o măsuță, este așezat portretul moștenitorului lor . . .

Boala de moarte.

Anul în care ne-am întors la București, tatăl meu fiind numit ministru de Externe, era tocmai acela în care Principele Ferdinand se îmbolnăvi de febra tifoidă din care se credea că nu va mai scăpa cu viață: boala care trebuia să facă din el alt om. Imi amintesc că am auzit sunând clopotele dela toate bisericile orașului, timp de trei zile; rugăciuni obștești fusese orânduite pentru moștenitorul în primejdie de moarte. Din ceas în ceas se aștepta cu teamă sfârșitul fatal. La masă, tata primea telegrame; buletinele medicale erau citite cu glas tare. Se pomeni de regență. Era vorba să fie adus din Germania fratele mai tânăr al Principelui Ferdinand, Principele Carol-Anton: fiul, pe atunci unic, al moștenitorului, micul Carol, nu era decât de cinci ani, și regele care domnia era înaintat în vârstă. Tatăl meu, tot atât de îngrijat ca și atunci când unul din noi era bolnav, nu înceta să spuie că o dinastie străină este o plantă delicată, o frază al cărei înțeles nu l-am pătruns decât mai târziu, și care a contribuit la concepția ce mi-am făcut-o despre acest „desrădăcinat“, despre acest „transplantat“, tot atât de plăpând ca și anumite plante ale acestei flore alpestre pe care el m'a învățat s'o cunosc. Mai bine de o lună, viața noastră fu în legătură cu a sa, și ne rugam pentru el seara și dimineața. Principele Ferdinand se însănătoși, și noi mulțumirăm lui Dumnezeu, cu evlavie și recunoștință, fiindcă rugăciunile noastre îl izbăviseră.

Întremarea fu înceată și întreruptă de întoarceri ale răului; când veni vara, el fu transportat dela București la Sinaia.

Acolo îl zării întâia oară trecând în trăsură chiar pe drumul de lângă poiana fermecată, atât de palid, de desfigurat și de bătrân, cu chipul îndesat până la urechi pe o ceafă cu totul cheală, purtând o barbă cum nu purtase niciodată, înfâșșit într'o astfel de stare încât mă cuprinsese desnădejdea. Principele Ferdinand trăia, dar tânărul de pe fotografia cea frumoasă părăsise de-apururi această lume. Încercam să mă conving că-l voi mai revedea când se va însănătoși cu totul, și începui să cred că dacă s'ar rade, dacă i-ar dispărea uricioasa-i barbă, i-ași regăsi frumusețea pierdută.

În toamna aceea, am răcit și m'am îmbolnăvit la Sinaia. Doctorul care mă îngrijea era și doctorul Curjii; îi ceream vești dela castel și într'o zi îmi luai îndrăzneala să-i spui că noi copii aveam de gând să trimetem o jalbă Principelui Ferdinand, ca să-l rugăm să-și radă barba. Cuvintele mele fură repetate, se vede, căci a doua zi primii dela doctorul Romalo următoarea lămurire: Principele Ferdinand îmi trimetea vorbă că-și lasă barba numai ca să semene cu vechii noștri Voevozi, zugrăviți pe pereții bisericilor. Acest răspuns, care măgulea dragostea mea de țară, mă mulțumi...

Schimbare radicală.

Atunci când văzusem pe omul de curând sculat după boală, trecând în trăsură, viclima mi se ară'ase pentru prima oară sub adevărata-i înfățișare. Nici nu bănuiam atunci ceea ce a trebuit să învăț cu vremea; eram prea tânără. Nu știam că pentru a săvârși o faptă mare pe lumea aceasta, experiența probează că trebuie neapărat, în mod stupid, o jertfă omească. Atâta vreme cât jertfa nu s'a adus, cât mielul se împotrivește, soarta nu se împlinește. Când înțelesei că Ferdinand al României trebuia să fie această jertfă totală, simții, instictiv, că țara mea va izbândi în războiu, va înfăptui unitatea națională, va deveni un trup care să se poată sluji din nou de membrele sale. Dar ca să ajung să înțeleg condiția acestei împliniri, acest martir prelungit, jertfa aceasta chinuitoare și adesea lipsită de măreție, mi-au trebuit mulți ani. N'am descoperit ușor ceea ce nimeni până acum n'a ghicit, și am șovăit

adeseori în fața unor impresii de o clipă, ca apoi, ajunsă în fața unei siguranțe nebunești, să mă inspăimânt de urmările ei. Din milă pentru dânsul, n'am vrut să cred că va trebui să soarbă acest pahar, și apoi încă unul, pentru ca ursita să se implinească...

Prieten umilit și timid.

În anul în care l-am văzut trecând în trăsură, palid, înfiorător și asemeni unui bătrân, eram de unsprezece ani. Eram de doisprezece ani când m'am apropiat de el cu adevărat, când am trăit lângă el timp de mai multe săptămâni, în intimitatea pe care o duce o călătorie cu vaporul, vacanțele, excursiile și jocurile în aer liber. Mama, surorile mele și cu mine venisem să petrecem vacanțele Paștilor la Constanța. Principele Ferdinand și Principesa Maria erau găzduiți pe bordul yachtului regal. Regelui Ferdinand îi plăcea să-mi amintească vârsta pe care o aveam atunci și l-am auzit adeseori spunând-o persoanelor pe care le-a fi mirat purtarea-i părintească față de mine. Sunt sigură că drăgălășenia ce mi-a arătat-o încă de pe atunci nu se adresa atât persoanei, cât vârstei mele. Ceeace îi era drag în mine, era copilăria. Pentru omul acesta de o timiditate extraordinară, fără leac, prezența unui copil era o binefacere. Era cu siguranță singura ființă omenească de pe bord de care nu se temea, singura care-i inspira oarecare încredere. De unde-i venea această spaimă de oameni, adevărată calamitate în situația sa? Cine nu l-a cunoscut, nu și-ar putea închipui până la ce punct timiditatea poate fi o nenorocire, când timidul este chemat prin poziția lui socială să facă zilnic gesturi de autoritate, de prioritate, cari sunt cerute poruncilor de rangul său. Sunt sigură că nu exagerez spunând că pentru acest prieten al umbrei și al tăcerii, pentru acest om care se ținea de bună voie la o parte, pentru acest delicat, faptul de a lua loc înaintea femeilor, de a trece înaintea bătrânilor, de a fi servit înaintea oaspeților săi, de a auzi adresându-i-se cuvântul cu termenii hiperbolici: *Monseigneur, Alteța Voastră Regală*, și mai târziu *Maiestatea Voastră*, alcătuiau

de sigur tot atâtea mici, dar arzătoare chinuri. De aceea nici nu intra altfel într'un salon decât pieziș, ca și cum umărul stâng ar fi cerut iertare pentru ceea ce dreptul era silit să facă, de aceea roșea când spunea bună ziua, de aceea făcea impresia că-i era rușine de câte ori își punea pălăria înaintea celorlalți. Secretul acestei stânjeneli atât de evidente în care-l cufunda nevoia de a se purta ca un rege, provenea din conștiința sa și din buna-i creștere. Era creștin până în adâncul sufletului, și creștinismul este o democrație; fusese crescut pentru a fi un gentilom, ceea ce este tocmai contrariul unui rege. În ierarhia pământească, un cap de Stat nu trebuie să aibă atenții pentru nimeni; pentru un președinte de republică, lucrul e trecător: el își va putea relua obiceiurile bune după patru sau șapte ani; dar pentru un rege, nebunia de a te purta ca și cum ai fi altceva decât un om, știind totuși până la evidență că nu ești decât aceasta, nu încetează decât odată cu viața. Aci ating una din pricinele adânci ale nenorocirii sale. Natura nu-l făcuse ca să se bucure de înjosirea oamenilor; el nu era mulțumit să exaspereze vanitatea femeilor și bărbaților oriunde se arăta, să se bucure de priveliștea pretențiilor lor în fierbere, a josnicilor, răutăților și egoismului lor, întărite de sute de ori numai prin prezența sa. Suferea de urâțenia sentimentelor pe care le provoca fără voie. El nu era făcut ca să devie mașina de umilit pe cei mari, care este un monarh...

Martiriul Sf. Genesiu, comediant și martir.

Genesiu era șeful unei trupe de comedianți din Roma cari se dădeau la arta mimului cu muzica. Cânta, stând pe un podiu numit „*thymélé*” și imita scene din viață. Intr’o zi a voit să joace în prezența împăratului Dioclețian, o piesă despre misterele cultului creștin. El știa că acest prinț, tiran foarte nemilos, îi avea în oroare pe creștini. În ziua aceea, în prezența împăratului și a întregului public, Genesiu apăru pe scenă zăcând bolnav și cerând să fie botezat.

Incepu reprezentația mimului prin cuvintele: — „Vai nouă! Mă simt împovărat, vreau ușurare”.

I-s’a răspuns: — Cum să te facem ușor? Doar’ nu suntem tâmplari ca să-ți dăm cu rândeaua! — La aceste cuvinte, publicul izbucni în râs. Genesiu reluă: — „Nesimțitor! Doresc să mor creștin — „Pentruce”? I-s’a zis.

Atunci Genesiu răspunse: „Pentrucă în ziua aceea, ca un fugar, să găsesc azil la Dumnezeu”. Au chemat un preot și un exorcist. Dar dintr’odată, printr’o inspirație divină, Genesiu crezu în adevărul creștinesc.

Cei 2 clerici se așezară lângă pat, și ziseră bolnavului:

— „Fiule, de ce ai trimis să ne caute?” Genesiu răspunse, de acum nu din joc, nici din prefăcătorie, ci cu toată sinceritatea. — „Pentrucă doresc să primesc darul lui Christos, care va face să renasc și mă va scăpa de povara pernicioasă a nedreptăților mele.

S’a procedat până la sfârșit la ceremonia botezului, și neofitul a fost îmbrăcat cu vestminte albe. Apoi, tot din joc a fost dus de către soldați. La fel cu sfinții martiri chestionați asupra crezului creștinesc, fu și el purtat înaintea împăratului.

Dar Genesiu, stând în picioare pe cea mai ridicată treaptă a podiului, pronunță următorul discurs: — Ascultă împărate și voi deasemenea, soldați, filozofi, popoare ale acestui oraș. Până acum, ori de câte ori auziam numai numele unui creștin,

il aveam numai decât în oroare ; dacă persista în a-și mărturisii credința, îl insultam.

Mi-am blestemat până și rudele și pe cei mai apropiați ai mei, din cauza numelui de creștin. Mi-am bătut joc de creștini până într'atâta în cât am voit să mă instruiesc cu grije asupra misterelor, să batjocoresc sfintele ceremonii și să le parodiez în fața domniilor voastre. Ei bine când apa botezului a atins corpul meu desbrăcat, când la întrebările date am răspuns prin credeu, văzui peste mine o mână venind din cer. Mai văzui deasupra mea îngeri radioși. Ei ceteau într'o carte lista tuturor păcatelor de cari eram vinovat din copilărie, apoi le șterseră, spălându-le în apa în care am fost scufundat în prezența d-voastre, apoi îmi arătară pagina devenită mai albă ca zăpada. Deci de acum, ilustre împărate, și voi popoare, toți aceia cari ați răs de aceste mistere, credeți împreună cu mine că adevăratul stăpân e Christos, că el e lumina, adevărul, cucernicia, și că prin el puteți dobândi iertarea. La auzul acestor cuvinte, împăratul Dioclețian se îndignă peste măsură.

La ordinul lui, Genesiu fu bătut pe loc cu vergile în chip nemilos. Fu dat apoi prefectului Plantianus, pentru a-l constrânge să sacrifice. Întins pe scaunul de schinuire, sfâșiat vreme îndelungată de unghiile de fier, chiar ars de torțe, Genesiu persistă în mărturisirea credinței sale.

„Nu există rege în afară de acela pe care l-am văzut“ zicea el, pe acela îl ador, lui mă inchin. Dacă pentru cultul Lui m'ar ucide, de o mie de ori, voi fi mereu al lui, ca și acum. Numele lui Christos e pe buzele mele, Christos e în sufletul meu, torturile nu mi-L vor putea răpi. Mă căesc foarte de greșelile mele din trecut. Mă căesc de a fi blestemat adineaori în oamenii sfinți acest nume sfânt. Îmi pare rău că am venit cu multă întârziere, soldat orgolios, să ador pe adevăratul rege. Acest eroism îl învrednici pe Genesiu deodată cu decapitarea, cu coroana de martir. Auzindu-i declarațiile, prefectul Plantianus porunci numai decât decapitarea lui.

Preafericitul martir Genesiu a fost decapitat în ziua a 8-a a calendelor lui Septembrie, din darul Domnului nostru Isus Christos, care trăiește și stăpânește în vecii vecilor. Amin.

GALERIA VECHILOR CĂRTURARI ȘI
LITERATORI ROMÂNI.

Gavril Munteanu.

Națiunile cari gemură timp îndelungat sub jugul sclăviei, națiunile strivite de vijeliile secolilor deznaționalizării, tot de-a una au avut fericirea de a vedea înălțându-se din sânul lor bărbați, spre a conduce corabia națiunii la limanul dorit, trimiși de providență spre a deștepta și a cultiva poporul și pentru a-l ridica la înălțime în concertul popoarelor moderne.

Dacă aruncăm o privire asupra secolelor trecute, și examinăm toate fazele prin cari avură a trece și a se lupta strămoșii noștri, ne uimim și ne întrebăm, cum se poate că națiunea noastră, părăsită de toți amicii, despoiată de toate drepturile sale, renegată, persecutată, baljocorită și insultată, totuși n'a perit și mai trăiește încă?

Da, trăiește, căci a avut speranța unui strălucit viitor, care speranță astăzi ni s'a realizat pe deplin; trăește și va trăi pe veci.

N'a perit națiunea română, căci în furtunile cele mai mari, providența a îngrijit de câte un far luminos, sub conducerea căruia corabia să înlătore pericolele și să ajungă la portul fericirii. Este mic numărul acestor luceferi pe orizontul României, dar respectul ce li-l păstrăm este mare, este sincer și nu se va stinge cât va mai exista un Român pe pământ. Poporul care nu-și respectă pe marii săi bărbați, nu merită să se numere între națiunile culte. Națiunea noastră poate fi mândră de un bărbat eminent pe care l-a avut și acesta este *Gavril Munteanu*.

Gavril Munteanu s'a născut în luna Februarie 1812 în comuna Vingrad, aproape de orașelul Miercurea, Județul Alba-de-Jos, din părinți cu stare bună, care îl deteră de timpuriu să învețe carte românească dela părintele său care era cântăreț bisericesc; la etatea de șase ani, cetea în Biserică Apostolul,

iar când era de zece ani, cetea cazania și o explica la oameni.

Scoala primară și gimnaziul le-a făcut în Alba-Iulia în anii 1823-1830, iar filozofia și studiile juridice la Academia din Cluj în anii 1831-1834.

În anul și examenul din urmă la gimnaziul din Alba-Iulia, aflându-se de față mai mulți părinți și rude de ale tinerimei, cineva întreabă pe unul dintre elevii români: Care este marca Transilvaniei, care a națiunii ungurești, a celei săsești și a celei săcuiești? După ce li se răspunde la toate aceste întrebări, unul dintre ascultători mai puse întrebarea, care este marca națiunii românești?

Profesorul de clasă, nevoind să aștepte răspunsul dela tânărul pe care l-a întrebat, răspunse el însuși, zicând: „Az akasztófa“, adică pe românește: „*furcile și spânzurătoarea*“.

La auzul acestui răspuns barbar, tinerimea română, precum și publicul auditor, începură să murmure și voriră să părăsească sala cu toții, profesorul, observând acest lucru, îndată se reculese și zise: „Nu este așa: coroana Românilor este coasa și sapa“.

G. Munteanu, după ce termină gimnaziul, intră în serviciul poștei ca expeditor, unde a stat doi ani. Vocațiunea sa nu eră aceasta, ci împins de marea dorință de a câștiga cunoștințe mai întinse și a-și deschide o sferă de activitate mai mare, în anii 1831—1834 studie facultatea de filozofie și drept din Cluj în etatea de 22 de ani, iar în 1835 trecu la București unde fu numit prefect la internatul Sf. Sava, sub direcția lui Petru Poenaru.

În Septembrie 1836, fu chemat de zelosul și marele patriot, Episcopul Buzăului Chesarie, ca inspector și profesor la Seminarul din Buzău, care se deschisese numai atunci. Timp de opt ani, dela 1836—1844, conduse acest seminar, răspândind lumina științei și focul sacru al moralei, nu numai de pe catedră, dar și prin foaia „Vestitorul bisericesc“.

La 1 Septembrie 1844, fu trimis la Episcopia din Râmnic ca să organizeze și acolo seminarul, unde ca director, a predat studiile cerute până la începutul anului 1848, când în ur-

ma revoluțiunii pornită în România începu prigonire în contra Românilor Ardeleni, și el fu silit să se întoarcă în Ardeal.

În Decembrie 1848 se afla la Brașov foarte abătut. Din 1850 până în Octombrie 1852 lucră la „Gazeta Transilvaniei” lui G. Bariț, care apărea în Brașov. În acelaș timp, Munteanu se căsătorii în Brașov, cu o fată din familia Minca care muri în 1855, iar el rămase în văduvie până la 13 Iulie 1860, când se căsătorii cu fiica protopopului Iosif Barac.

În urmă el căpătă o boală la limbă — cred că va fi fost cancer — și Munteanu fu silit a se duce la Viena, unde i se făcu operație foarte periculoasă, dar și așa tot nu putu scăpa. Aci împreună cu soția sa, a stat două luni în căutarea medicilor, a cheltuit foarte mult, iar iarna 1868 — 1869 o duse în stare de boală până la 17 Decembrie 1869, când muri în etate de 58 de ani.

În 1851, înființându-se gimnaziul în Brașov, fu numit profesor la acel gimnaziu, iar la 29 Aprilie 1853 fu numit director al acelui gimnaziu, unde rămase ca director și profesor până la moartea sa.

Lucrările lui literare sunt parte didactice, filologice și teologice, și anume :

- 1) *Meditații religioase* 2 volume 1839-1842.
- 2) *Suferințele junelui Werther*, traducere după Goethe 1842.
- 3) *Urmarea lui Christos*, traducere din limba latină, 1845.
- 4) *Manual de Geografie*, traducere după Blinger, Sibiu 1854.
- 5) *Geografia biblică*, Brașov, 1854.
- 6) *Dicționar German-Român*, în colaborare cu G. Bariț 1853.
- 7) *Carte de lectură Română*, 2 volume, 1857.
- 8) *Gramatica Română pentru gimnazii*, două părți: partea I-a etimologia 1860. Partea II-a sintaxa 1861.
- 9) *Gramatica latină*, 2 volume.
- 10) *Viața lui C. I. Agricola*, traducere din textul latin cu o notiță asupra lui Corneliu Tacit. Brașov, 1858.
- 11) *Caiu Suetoniu Tranquill. viața a XII împărați*, traducere din latinește, premiată cu 250 galbeni de contele Scarlat Rosetti. Brașov, 1867.
- 12) *Istoria, Germania, Agricola și Analele de Caiu Cor-*

neliu Tacit, traducere din latinește Sibiu, 1871.

13) *Odele și epodele lui Horațiu Flaccu*, Tomul I, explicat în uzul școalelor, Iași, 1867.

Afară de acestea, Gavril Munteanu a mai publicat un număr însemnat de articole bisericești, școlare și literare în următoarele foi: „Vestitorul bisericesc”, înființat de el la Buzău; „Foaia pentru minte, inimă și literatură” în Brașov; „Gazeta Transilvaniei” în Brașov; „Telegraful Român” în Sibiu.

Asemenea și mai multe tratate pedagogice și filologice, în programele gimnaziului român din Brașov:

1) „*Incercări, spre a stabili un principiu pentru ortografia română*”; 1860.

2) „*Purizmul în limba română*”, 1862.

3) „*Gimnaziul, scopul final și mediile sale*”, 1864.

4) „*Studiul limbei materne în gimnaziu*”, 1865.

5) „*Care să fie geniul sau ingerul conducător al educațiunii junimei noastre acasă și în școală?* 1866.

În urma acestei mari activități literare, G. Munteanu a fost numit membru al Academiei Române în 1867.

Gavril Munteanu, avea o înfățișare și purtare demnă de chemarea sa, avea un tact fin în afacerile sale, maniere elegante împreunate cu o mare seriozitate. Ca profesor era sever, dar indulgent ca un tată iubitor; ținuta și aspirațiunile lui erau a forma din tinerii Români, încredințați conducerii sale, caractere tari ca stâncile față cu vigeliile la cari erau atunci expuși Români; a sădit în inimele fragede ale tinerimei respect către cele sfinte, respect către legi, iubire și devotament pentru tot ce este bun și frumos, nobil și adevărat; și el se silea a deștepta și a nutri în inimele lor cele mai mari sentimente de patriotism și naționalism.

Dr. Em. Elefterescu.

Cronica Lunară.

Enigme politice.

Din când în când se aduc acuze foarte grave unor oameni politici. Astfel nu demult ședințe consecutive ale parlamentului au fost ocupate cu acuzările de îmbogățire pe căi suspecte, ale unor politicieni. Discuții de acestea har Domnului ne-a fost dat să le auzim destul de des, însă nu cunoaștem niciun rezultat concret.

Suntem o țară unde oamenii politici se joacă cu afirmațiile. Puterea lor — zic ei — emană dela popor, dar nu țin seama de el, decât atunci când îi cer votul. Da, numai atunci, căci altfel nu s'ar preta la această gimnastică ridicolă. Stimații noștri politicieni cred că vor câștiga simpatia alegătorilor, dacă ponegrec pe adversari? Amarnic se înșeală! Din contră fac recoltă de antipatie. În adevăr ce înseamnă a acuza fără a sancționa? După concepția omului normal la minte — și țărânul nostru o are — înseamnă a debita minciuni. Face omul apoi legătură cu trecutul și își zice; acei cari azi sunt acuzați și ei eri când au fost la putere au făcut la fel, au acuzat, dar n'au sancționat. Deci oamenii politici ne mint și își bat joc de noi. Am auzit multe concluzii d'astea.

Să fie o concluzie deplasată! Nu! categoric nu; *căci ori sunt vinovați și atunci la pușcărie, ori sunt nevinovați și atunci la pușcărie calomniatorii. Tertium non datur.*

Dacă medităm asupra acestor absurde atitudini de josnică politică, îți vine să crezi spusele unui eminent scriitor de al nostru „oamenii noștri politici sunt adversari în piață și frați în lojile masonice“.

Ceka masonică.

Presa bine informată în chestiuni masonice, a scris despre înființarea unei „Ceka masonică.“ Un fel de poliție secretă, analoagă celei din Rusia bolșevică. Noua organizație ocultă se spune că are de scop să întocmească fișe personale, ale

tuturor oamenilor de bine din această țară, cari strigă creștinilor să se trezească, căci masoneria torpilează credința și statul. În aceste fișe se notează toate secretele dușmanilor, pentruca masoneria cunoscându-le să înceapă intimidarea și astfel să-i reducă la tăcere, ba eventual să-i câștige chiar partizani.

Ulterior s'a desmințit, știți cum se obișnuște, existența acestei „Ceke”. Noi știm însă „nu iese fum . . .”

Iată cititorule ocupațiunea filantropică a masoneriei!

Chiar așa lucrează și în loje. Au și acolo un fel de „Ceka”, care intimidează membrii, și-i supuse la jurăminte de fidelitate într'adevăr scandaloase. Bieții ucenici își fac singuri testamentul când s'au înregimentat în aceste ateliere, unde se fabrică veninul pentru învrăjbirea neamurilor.

Stai buimăcit și te întrebi să nu avem noi atâta demnitate națională și creștinească încât să reacționăm împotriva acestui „cazan al satanei”? Noi credem că da avem această demnitate, însă la mijloc este tot *indiferența nemicitoare de inițiative*.

Să aruncăm la vechituri indiferența care numai rău ne aduce, și să ne alipim de patrimoniul nostru sfânt creștin, de biserică, care este apa vie dătătoare acelei vieți, în fața căreia masoneria capitulează.

Se achită salariile?

În urma acelei „frază sfidătoare” a Ministrului de Finanțe, parlamentarii preoți, profesori și învățători s'au trezit și s'au constituit în grup aparte și fac demersuri ca să fie achitate salariile colegilor lor, rămași la înalta lor datorie. Am urmărit să vedem rezultatul.

Ei bine Ministrul Finanțelor promite și grupul așteaptă ca și noi, realizarea.

Ce ar fi de pildă să vedem acest grup demisionând din parlament pe această chestiune? Atunci ar fi într'adevăr aceea ce trebuie să fie. Așteptăm să-i vedem trecând la o acțiune eficace.

Spectator.

LITERATURA.

Jonglorul Preacuratei.

Era odată un scamator care sătul de a cutreera lumea, se desgustă de ea și se hotări să intre în mănăstire.

Alegându-și-o pe cea dela *Clairvaux*, el părăsi întreaga sa avere, bunul său cal ce-l purtase pe atâtea drumuri și chiar și vestmintele frumoase, în urma căroră, seniori și burgezi, aveau obiceiul să-i plătească talentele-i neprețuite.

Din nefericire nu știa însă nimic din cele ce se cereau în aceste sfinte case. Până atunci nu făcuse altceva decât să sară, să joace și să distreze pe spectatori. În aceasta era maestru; în schimb nu știa de loc *Psalmii* și *Credeul*, și în general aproape nimic din ceea ce privește mântuirea veșnică.

Incepu prin a sta între ceilalți uluit și intimidat. Fiecare servia lui Dumnezeu după rangul și slujba sa: preoții slujiau la altar, diaconii cântau *Evangelia* și subdiaconii *Epistola*: unii ziceau numai versurile și ceilalți răspundeau; frații laici recitau cel puțin *Psalmul 50* (*Indură-te spre mine Dumnezeule*) și nu era nici unul care să nu-și știe rugăciunile.

Însă el, pe semne prea bătrân pentru a mai învăța, nu era bun de nimic și când întâlnea pe ceilalți frați în rugăciune ori la lucru, nu putea decât să-și piardă vremea, degeaba, alătura de ei. Din această cauză se mârșea în el sufletul său, căci se prea putea să fie scos din mănăstire, odată ce nu câștiga nici ceeace mânca.

Intr'o zi de *Adurmirea Maicii Domnului* rătăcind gânditor prin mănăstire, îi veni să coboare într'o criptă și în timp ce contempla acolo o icoană a *Fecioarei*, auzi clopotindu-se de liturgia solemnă.

— „Amară decepție“, își zise el, „frații se vor duce să-și facă rugăciunile, fiecare va avea partea sa de lucru numai eu voi sta ca un bou din grajd ce paște iarbă pe care de loc nu o merită prin munca sa. Nu face nimic; cu ajutorul

Maicii Sfinte voi face și eu ceea ce știu să fac. Ceilalți *servesc pe Dumnezeu „cântând, eu îl voi servi cu scamatoria mea“*.

Indată își luă mantaua cu glugă și nepăstrând decât o catrință ușoară și moale dedesubt, se pregăti de exerciții. În să înainte de a începe se întoarse cu umilință către altar:

— „Prea bună Doamnă, Blandă Regină, îți ofer sufletul și trupul meu. Nu desprețui, te rog, știința mea; cu ajutorul lui Dumnezeu, vreau să-Ți dau prinosurile mele așa cum voi putea. Neștiind nici citi, nici cânta voi alege în onoarea ta cele mai frumoase din jocurile mele. Voi face ca mie-lușelul ce, pentru ca să-și înveselească mama, sare și saltă înainte-i, în mijlocul livezii. Tu nu ești aspră, vei fi milostivă și vei primi bunul meu gând.“

Făcând o mare plecaciune execută cu grije jocuri și figuri franceze, apoi de cele din Champagne apoi bretone, spaniole, romane și merge cât cu capul cât cu mâinile și nu se oprește decât pentru a saluta pe Maria în modul cel mai devotat din lume.

Cântecele dela Biserică, cari ajungeau până la el, îi reînnoiau zelul. Tot timpul liturgiei el a dansat.

Insfârșit frânt de oboseală se oprește și își ia haina. Apoi din nou, salutând Fecioara el zice:

— Rămas bun, Preablândă Mamă, eu mă duc căci nu mai pot; însă voi veni să-ți ofer această plăcere, de a-Ți sluji. Intradevăr e mare pagubă că nu știu psaltirea ca ceilalți: foarte bucuros Ți-aș recita-o. Preablândă Doamnă îți ofer sufletul și trupul meu.

Așa cum promisese, veni de mai multe ori și niciodată, oricât era de obosit, nu lipsia să cinstească pe Maica lui Dumnezeu, așa cum știa el să o facă.

* * *

Nimeni însă afară de Isus și Maria, nu știa ce face el în criptă, căci nu voia să vorbească despre aceasta întrucât se temea că-l vor scoate din mănăstire. Ar fi voit mai bine să moară decât să se reîntoarcă în această lume mârșavă și coșleșită de păcate.

Un călugăr observându-l, îi destăinuie secretul și starețului: Acesta se miră foarte mult. Se îndreptă spre criptă se ascunse după un stâlp și ascultă.

Omul nostru veni ca de obicei, se puse să facă toate grațioasele sale figuri, atât de bine și cu avânt, încât sfârși prin a cădea fără simțire.

Ori, iată o mare minune! Din cer într'o mărire nespusă, cobori o femeie, mai frumoasă de sute de ori decât s'ar putea închipui. Era toată în aur și pietre scumpe și fața ei părea că răspândește lumină. Ingerii și Arhangeliile formau o curte cerească împrejurul ei.

Ei se duseră aproape de scamatorul leșinat și îl ridicară lin pe brațele lor. Cu o pânză foarte albă, Doamna îi răcori fruntea și îi șterse sudoarea ce-l scâldea. După ce l-a răcorit și îngrijit așa de bine, fără ca el să-și dea seama, făcu peste el semnul Crucii și se urcă din nou cu Ingerii la Cer.

Starețul înțelese. Și de atunci stima foarte mult pe sărmanul întors la Dumnezeu și îl iubia, gândind că trebuie să fie plăcut Fecioarei, odată ce îl învrednicește de așa favoruri.

Într'o zi în care vechiul scamator, cu ochii plini de lacrimi îi spuse teama, de a nu putea servi pe Dumnezeu așa cum ar trebui și vorbea chiar de a părăsi mănăstirea pentru a nu scandaliza pe ceilalți cu nefolosința sa, starețul, ca un bun părinte, îi răspunse surâzând:

— Liniștește-te, fratele meu, ești cu totul demn de ordul nostru. (aparte) Să fim noi demni de tovărășia ta! . . .

* * *

La câtăva vreme după aceasta, muri scamatorul Preacuratei. Maria și ingerii chiar, veniră să-i ia sufletul, lucru ce făcu pe dracii din iad să răcniască. Corpul său fu înmormântat într'un chip onorabil de călugări și ei venerară memoria sa, ca pe cea a unui sfânt.

I. H.

Poeme în proză. ¹⁾

I.

Cerul și-a închis porțile de aur și eu uitasem să-mi iau rămas bun dela Cel ce-mi ține sufletul în palmă . . .

Cu ce să bat, oare, ca să-și deschidă pe-o clipă portalurile? Cu ce să bat?

II.

Tu, umbră încărcată de cercei de lumină! Din mine te desprinzi și'n mine dispari, ca o închipuire sfântă . . .

Albinele gândului meu au pornit să culeagă miere din florile stelelor Tale, iar Tu, ca să-ți arați semnele prieteniei, îmi trecuși mănunchiul de cântece prin inelul Tău neprihănit, și ele se înauriră . . .

Octavian Șireagu.

---

¹⁾ Din volumul de poeme în proză, intitulat „In umbra lui Crist”, ce va apare în curând.

Din litaniiile gândului.

Cântecele noastre nu obosesc pe căile nesfârșite ale înălțimilor, să-ți dea de urmă, să-ți fure numele, aruncându-l ca pe un fulger între ceice ți-l-au murdărit și să te numească din nou...

Ești mai sensibil, decât oglinda apei, care la cea mai mică mișcare, începe să-și încrețească fața și plânge...

Tu nu cunoști răul și totuș, când te apropii de gârle, ele aleargă infrișate, ca de-o primejdie, ca să nu dea față cu Tine...

Subt picioarele mele nisipul țipă și mii de ființe își pierd existența, decâteori mă mișc; Tu, când treci, sub greutatea Ta nemăsurată, ele prind din nou viață...

Aseară, când rupsesem de pe marginea unui lan de grâu un spic copt, aninându-l de pălărie, nu-mi dădeam seama ce fac: de-mi aduceam aminte, că te port în el pe Tine, îmi spălam mâinile tremurătoare cu vin...

Nici un fâlfâit de aripă n'am auzit să moară deasupra acoperământului meu, de-o vreme încoace, și pereții, între cari îmi petrec viața, încep să-și piardă spuma cureteniei...

Din pricina feței Tale adesea înnourată, scara gândirii mele a slăbit, ca brațele unui naufragiat și nu pot ajunge la Tine.

Trimite-mi vorbă, te rog, prin regele florilor seninului, prin vulturul ce roțește la poalele Tale, că ai nevoie încă de mine și nu ți-s'a urit să petreci în cutele inimei mele...

Octavian Șireagu.

Bibliografie.

Problema Muncitorească la lumina celor două Enciclice „*Rerum Novarum*” publicată de papa Leon XIII, la 15 Mai 1891 și „*Quadragesimo anno*” publicată de papa Piu XI, la 15 Maiu 1918 — 112 pag. numai 15 lei lași — „*Presa Bună*” 1932.

Problema socială rămâne problema zilei. Iată un program întreg și bine chibzuit, menit să fixeze în ce direcții au să lucreze oamenii buni în folosul clasei muncitorești. Legea nu numai creștinească dar și *naturală* cere ca „salariul să nu fie neîndestulitor pentru a lăsa să trăiască lucrătorul„!

* * *

Biblioteca „*Presa Bună*„ — O serie foarte ieftină de 63 numere, dând istorioare foarte mișcătoare și atrăgătoare pentru tineri și adulți. De cumpărat și răspândit ca *citiri în-duioșitoare, plăcute și binefăcătoare!*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*

Jerusalem à travers les siècles (istorie, arheologie, sanctuare... de P. Léopold Dressaire A. A. frumos volum 20 X 13 — 544 p. 63 ilustrațiuni, 2 planuri — preț 30 fr.

Cartea cea mai complectă și cea mai mișcătoare, conținând nu numai înlănțuirea evenimentelor de acolo ci și o descripție politică, umană, religioasă și socială a orașului sfânt, în toate timpurile: cu templul său, zidurile sale și atâtea sanctuare scumpe, între toate, unui suflet creștin.

* * *

Creștinism și Caracter: Dr. L. A. Tăutu — Oradea.

Cel mai potrivit cadou pentru băeții și fetele noastre de la licee, normale și universități. O recomandăm și pentru citire în societate, cel puțin în cadrul familiar sau între prieteni.

Anunț!

Flori de Crin

revistă feminină: apare la Șimleul-Silvaniei.

Recomandăm cu toată căldura tuturor familiilor creștine preocupate de prezentul și viitorul fetelor lor, noua revistă feminină religioasă — literară — românească ... prima la noi cu acest program special și urgent.

Când năvălesc atâte reviste goale sau pozitiv rele, nepăsarea sau indiferența față de reviste bune nu se poate legitima. Vai de aceea mamă, de acel tată, de acel pedagog, de acele profesoare cărora nu le pasă de citirea fetelor noastre creștine. Și ele sunt „*flori de crin*”: să înflorească cât de iute în România „grădina Maicei Sfinte” producând nu numai frunze de paradă, ci și flori plăcute și fructe multe cari vor fi virtuțile lor.

Revista „*Flori de crin*” va fi oglinda unde se vor examina și deprinde la realizarea idealului lor individual, familial, religios și național. Cluj / Central University Library Cluj A. M.

Cărți pentru toți.

Catehismul explicat și lămurit prin pilde.

Au apărut: și sunt de vânzare: (Bacău — Tip. Serafică)
partea I-a *Crezul* — 171 pag. numai 15 lei

„ II-a *Sacramentele* — numai 20 lei.

Niciodată n'am găsit, în cărțile așa de mici și drăguțe la înfățișare, atâtea explicări doctrinale și pilde așa de grăitoare. *Textul* catehismului, reprodus și el, iese viu, interesant și bine lămurit prin aceste explicări și exemplare intercalate exact la locul lor.

Fiecare familie creștină să-și cumpere exemplarul său. Sperăm că nu vom aștepta preamult partea III-a, dorindu-i acelaș miez și acelaș interes!

